

Nagrindamas visuomeninių reiškinių tarpusavio priklausomybę, A. Lozuraitis teisingai pabrėžia, kad „ekonominė visuomeninė struktūra yra visų socialinių reiškinių, vadinasi, ir politinių reiškinių, pagrindas“⁶. Toliau apybraižoje analizuojamos valstybės formos, daug dėmesio skiriama demokratijos klausimui. Apibūdinęs demokratiją kaip valstybės formą, kuriai esant visi piliečiai per politinio valdymo mechanizmą gali dalyvauti valstybės veikloje, autorius kritikuoja buržuazinę demokratiją ir parodo, kad ji yra buržuazijos klasinės diktatūros forma.

Klasių kovos, socialistinės revoliucijos rezultatas yra proletariato diktatūros valstybė bei socialistinė demokratija. Autorius pastebi, kad socialistinė demokratija visų pirma reiškia žmonių lygybę politinio valdymo srityje. Tačiau socializmas sulygina žmones ir gamybos priemonių atžvilgiu. Komunizmo kūrimo procese demokratija plėtėja ir gilėja, kol pagaliau ji nebetenka savo prasmės ir išnyksta kartu su valstybe bei politika: politinių žmonių valdymą komunizme pakeis gamybinis daiktų valdymas.

Pirmoji gamybos proceso pusė yra žmonių santykis su gamta, o antroji — žmonių tarpusavio santykiai gamyboje. Dvasinė tų santykių išraiška yra ideologija. Apybraižos autorius giliai atskleidžia ideologinio proceso vietą ir vaidmenį visuomenės raidoje. Jis parodo, kad ideologija nėra visiškai savarankiška žmonių veiklos sfera, kad ją sąlygoja objektyvus, ekonominis visuomenės vystymasis. Teisė, politika, moralė — tai idealus visuomenės ekonominės struktūros atspindys ir drauge žmonių visuomeninių santykių reguliavimo, jų normavimo priemonė. Teisinius, politinius ir moralinius principus teoriškai pagrindžia religija, filosofija ir mokslas.

Ypatingą dėmesį autorius skiria buržuazinės ideologijos analizei, o taip pat moksliniam socialistinės ideologijos principų pagrindimui.

Apybraiža baigiama liaudies masių ir asmenybės vaidmens istorijoje analize.

Nežiūrint kai kurių, su leidinio apimtimi susijusių, trūkumų (vietom per daug glaustas medžiagos dėstymas, sunkokas stilius), knygelė vertinga ne tik kaip mokymo priemonė studentams, bet ir visiems besidomintiems filosofija. Būtų gera, kad šis doc. A. Lozuraičio darbas išaugtų į platų, išsamų marksistinės sociologijos vadovėlį.

R. Dabkus

IŠ FILOSOFIJOS ISTORIJOS

Kiekvienas naujas originalus Lietuvos filosofų darbas džiugina ne tik tos srities specialistą, bet ir kiekvieną platesnio akiračio inteligentą — tuo labiau, kad tokių darbų pasirodo dar retokai, nors žmonių, daugiau ar mažiau besidominčių filosofijos problematika, gausėja.

Neseniai išėjusi docentų K. Rickevičiūtės bei B. Kuzmicko ir vyr. dėst. J. Lazausko knygelė¹ maloniai nuteikia keliais atžvilgiais. Visų pirma, šis leidinys papildo dar negausią mūsų literatūrą iš filosofijos istorijos, antra, autoriai pateikia savą, originalią klasikinės vokiečių ir neotomistinės filosofijos interpretaciją, akcentuoja sunkiau suprantamus šių filosofijos srovių momentus ir, pagaliau trečia, medžiaga knygelėje išdėstyta glaustai, sklandžiai ir gana aiškiai.

Leidinį sudaro dvi dalys. Pirmojoje (autorė — doc. K. Rickevičiūtė) aptariama klasikinė vokiečių filosofija. Kalbėdama apie šios filosofijos susiformavimą, autorė atskleidžia

⁶ A. Lozuraitis, *Materialistinio istorijos supratimo pagrindai*, p. 42.

¹ B. Kuzmickas, J. Lazauskas, K. Rickevičiūtė, *Iš filosofijos istorijos*, V., 1968, 104 p.

tiek socialines, tiek mokslines jos ištakas — tas priežastis, kurios nulėmė tos filosofijos specifiką. Apibūdindama I. Kanto, J. Fichtės, F. Šelingo, G. Hegelio ir L. Fojerbacho teorijas, autorė išryškina, kas jų filosofijoje buvo „nauja, pažangu, įsidėmėtina“².

Analizuodama I. Kanto filosofiją, doc. K. Rickevičiūtė parodo jos sudėtingumą ir prieštaringumą, atskleidžia to prieštaringumo esmę ir priežastis. Kadangi Kantas savo filosofijoje mėgino suderinti priešingus požiūrius — materialistinį su idealistiniu, racionalistinį su sensualistiniu, tai jį kritikavo ir materialistai, ir idealistai: materialistai — už agnosticizmą, o idealistai — už „daiktų savybę“ pripažinimą.

Vienas iš žymiausių Kanto kritikų idealistų buvo J. Fichtė. Jo filosofija — tai subjektyviojo idealizmo atmaina, tačiau, kaip parodo autorė, joje buvo nemaža racionalių momentų, kurie padėjo filosofijai vystytis toliau³.

Kalbant apie F. Šelingą, parodomas jo požiūrų nepastovumas, jų įtaka romantikams⁴. Šelingo filosofijos dialektinius elementus perėmė ir išplėtojo G. Hegelis.

Autorė atskleidžia Hegelio filosofijos, kaip klasikinės vokiečių filosofijos viršūnės, reikšmę ir ribotumą, parodo Hegelio dialektinio metodo ir idealistinės sistemos prieštaravimus. Visą gamtinį ir dvasinį pasaulį Hegelis parodė besivystantį, kintantį. Tačiau, stengdamasis tą pasaulį išprausti į idealistinę sistemą, jis apribojo dialektikos galimybes ir neretai darė klaidingas išvadas. Racionalią, pažangią Hegelio filosofijos dalį perėmė K. Marksas ir F. Engelsas, kurdami dialektinį materializmą. Autorė parodo ir L. Fojerbacho nuopelnus filosofijos istorijai.

Klasikinės vokiečių filosofijos atstovai iškėlė daug gilių socialinio gyvenimo ir filosofinės minties raidos pribrandintų klausimų, nors ne visus juos pajėgė išspręsti. Vėliau K. Marksas ir F. Engelsas, remdamiesi sukaupta teorine medžiaga (tame tarpe ir vokiečių klasikine filosofija) ir praktiniu patyrimu, sukūrė dialektinio materializmo teoriją.

Antroje leidinio dalyje (jos autoriai — B. Kuzmickas ir J. Lazauskas) aptariama neotomistinės filosofijos atsiradimo ir paplitimo priežastys. Iš gausių šiuolaikinės buržuazinės filosofijos krypčių neotomizmas išsiskiria kaip „optimistinė pasaulėžiūra, teigianti amžinus gėrio, tiesos ir dorovės idealus“, pripažįstanti, kad, nežiūrint įvairių blogybių, „pasaulis iš esmės yra geras, protingas, harmoningas“⁵. Dėl savo „optimizmo“, dėl pažadų grąžinti žmogui prarastus idealus neotomistinė filosofija yra žymiai populiarsnė, negu kitos šiuolaikinės buržuazinės filosofijos kryptys. Nors pačioje neotomistinėje filosofijoje esama įvairių srovių, tačiau bendras jų bruožas yra scholastinis pobūdis: neotomistinėje filosofijoje, kaip parodo apybraižos autoriai, yra „atgaivinti ir šiuolaikinio gyvenimo sąlygoms pritaikyti scholastiniai viduramžių mąstymo metodai“⁶.

Antroje leidinio dalyje taip pat apžvelgiamos pagrindinės katalikybės filosofijos problemos, pateikiama bendroji etikos, estetikos, dabartinės kultūros ir religijos supratimo charakteristika. Paskutiniame antrosios dalies skyriuje nagrinėjama neotomistinė filosofija Lietuvoje.

Tai, kad nagrinėjamos filosofinės srovės leidinyje išdėstytos nuosekliai, kad atskleistos tų srovių esmė, įtaka ir vystymosi tendencijos, kad išvados argumentuojamos, daro šį leidinį svarbiu ne tik studentams neakivaizdininkams (autoriai leidinį jiems ir skiria), bet ir stacionaro studentams, aspirantams, visiems besidomintiems filosofine mintimi.

R. Gudaitytė

² Ten pat, p. 7.

³ Ten pat, p. 28.

⁴ Ten pat, p. 34.

⁵ Ten pat, p. 68.

⁶ Ten pat, p. 71.